

Bodóczy István :

Művészetek

A közoktatást szabályozó Nemzeti Alaptanterv szerint a művészetek négy, markánsan elkülönülő rész területből áll: Ének-zene, Dráma és tánc, Vizuális kultúra, Mozgókép és médiaismeret. (Az eredeti elképzelést megváltoztatva az egyik legfontosabb művészeti ágat, az irodalmat kiemelték innen)

A művészetekkel nevelés hozzájárul a szellemi, lelki tulajdonságok gyarapításához, az esztétikai fogékonysághoz, a fantázia, a kreativitás fejlesztéséhez. "A művészeti tárgyak mindegyike a teljes emberré válást (azaz az értelmi és érzelmi nevelés közötti összhangot), a közösségformálást, a szocio-kulturális hátrányok leküzdését, a kulcskompetenciák fejlesztését, a világ komplex befogadását, az önkifejezést és örömet jelentő alkotás lehetőségét próbálja a maga eszközével segíteni..." (Nat)

A művészetekkel való foglalkozás segíti az észlelés érzékenységének, a kifejezés árnyaltságának fejlesztését. Ezek persze nem olyan könnyen kimutathatók, ezért sokan úgy gondolják, hogy közvetlen haszna csupán azok számára van, akik a művészetet majd életpályának választják.

A művészetek tantárgyai számára ezért kézenfekvő, hogy a képességek fejlesztése és nem az ismeretanyag van a pedagógiai tevékenység középpontjában.

A Művészetek műveltségi részterületei önálló művészeti ágazatok. Bár számos rokon vonással rendelkeznek, kifejezőmódjuk és az adott életkorban betöltött szerepük szempontjából igen különbözőek. Közös vonásuk, hogy a személyiségfejlődés, a kommunikáció és a problémamegoldás fejlesztése mindegyik területnek fontos része. Azonban minden területnek megvan a maga sajátos vonása is, mindegyik más-más kompetenciát fejleszt leginkább.

vizuális kultúra: kreativitás, vizuális kommunikáció
dráma és tánc: együttműködés, és összehangolás
ének-zene: érzelembiztosítás (érzelmi gazdagság) együttműködés,
mozgókép és média: ismeretszerző képesség, kritikai gondolkodás
irodalom: kommunikáció, személyiség fejlesztés

A művészeti tantárgyak nem túl előnyös megítélése a közgondolkodásban annak is köszönhető, hogy ezek a területek (az iskolai gyakorlatban) igen eltérő mértékben reflektálnak a jelen korra. Valójában csak a *Mozgókép kultúra és médiaismeret*, valamint a *Rajz és vizuális kultúra* tantárgyak kapcsolódnak közvetlenül is a mához, az aktuális problémákhoz, például a környezeti neveléshez. Míg kevésbé tudott, hogy a „vizuális kultúra” műveltség terület kettős természetű: a művészet mellett a „köznapi vizualitás” is megjelenik benne, ismeretanyagában szerepel a tárgy- és környezetkultúra is, céljai között fontos szerepe van a környezeti nevelésnek. A „magas kultúrával” és az úgynevezett tömegkultúrával egyaránt foglalkozik,

egyaránt törekszik a gyakorlatias tudás átadására, képességek fejlesztésére, a személyiség formálására, művészet általi gyarapítására.

Helyzetkép

Ez azonban csak a keret, egy lehetőség (mint sok más tantárgy esetében is), amivel a tanárok sajnos nem mindig tudnak élni. Részben a tanulási környezet alakalmatlansága miatt, részben pedig saját felkészületlenségük folytán. Hiába szorgalmazza a tanterv a mához kapcsolódást, a tanárok többsége nem tájékozott a mai kultúrában, a kortárs vizuális művészeteket a rajztanárok sem ismerik. Így aligha tudnak segíteget nyújtani a fiataloknak egy kritikai szemlélet kialakításában, hogy eligazodjanak az őket érő hatások, a képözön, a számtalan kultúrális, társadalmi, ökológiai, technikai stb. jelenség között. Nem veszik tudomásul, hogy a művészet a húsz évvel ezelőttihez képest is sokat változott, Az igazi kortárs művészet reagál a ma kihívásaira, megismerése, megismertetése - több más előnye mellett - saját korukhoz is közelebb hozná a tanulókat. A múlt siratása helyett segítené őket abban, hogy megbecsüljék a mai kultúra, a mai természet értékeit, cselekvésre motiválná őket, arra, hogy jól érezzék magukat saját korukban, aminek fenntartásáért tenni is hajlandók.

Ráadásul a tanárok többsége a korszerű, hatékony nevelési tanítási módszereket is inkább csak hírből ismeri, azok alkalmazásában csak csekély tapasztalata van, így az integráció, a differenciálás, a projekt módszer, a kooperatív tanulás nem képezik pedagógiai eszköztáruk részét.

Így nem csoda, hogy a művészetek iskolai oktatásának társadalmi megítélése szerint a művészet olyan "extra", ami talán szép és értékes, de némileg ezoterikus, megfoghatatlan így elsőként esik áldozatául a racionálisnak gondolt megszorításoknak. (a művészeti órák számának csökkentése, a támogatások minden téren való elvonása stb. Jellemző például, hogy még úgynevezett "elit" középiskolákban is, ahol a különböző tantárgyakat csoportbontásban tanítják, a rajzórakon 30-35 tanuló zsúfolódik a teremben. Ennek egyik oka az, hogy még nem sikerült tudatosítani: a közoktatásban a művészet nem célja, hanem eszköze nevelésnek.

Ajelenlegi globális válság persze minden tekintetben rontja a helyzetet, de nem csupán a közvetlen és közvetett gazdasági hatásaival. Nálunk most úgy tűnik ez nagyon sok területen "kapóra jött": minden már korábban is létező probléma, negatív tendencia, megvonások, tehetetlenségek, bűnös hanyagságok számára kitűnő alibit szolgáltat.

Növeli az amúgy is meglévő szociális egyenlőtlenségeket, a kireksztést, a rasszizmust, az idegengyűlöletet, a társadalmi méretű

frusztrációt, ami némelyekben felfokozott indulatokat gerjeszt másokat mélyes passzivitásba taszít. Nálunk már hagyomány, hogy a jelenlegihez hasonló válság helyzetekben a leggyakoribb "túlélési stratégia" a múlt felé fordulás. Sajnos a múlt ebben az esetben nem a gyarapodást, sokkal inkább a menekülést szolgálja. Ezzel pedig együtt jár a nyitottság hiánya, a másságtól való idegenkedés, és ezek következményeként a csökkenő vállalkozó, kísérletező kedv. Mindez nem túl jó háttér a fiatalság neveléséhez, különösen pedig a művészeti és a környezeti neveléshez.

Az utóbbi évtizedben megfigyelhető (és pontosan kimutatható) az a tendencia, hogy amilyen mértékben gyengül a művészetoktatás helyzete és színvonala a közoktatásban, úgy erősödik a szakoktatás. Szaporodnak a művészeti szakkörök, alapiskolák, szakközépiskolák. Az elmúlt évben kb. 830 művészeti alapiskola kapott működési engedélyt országszerte, egyre növekszik a (vizuális) művészeti szakközépiskolák száma (ma már több mint 30 van a 19 zenei szakközépiskola mellett) Ezek viszont tovább rontják a művészeti nevelés helyzetét a közoktatásban.

(Az iskolák ilyen körülmények között "felmentve érzik magukat" a művészeti órák fejlesztése alól) A művészeti nevelés előnyeiben így csak a kis számú tehetségesnek mondott vagy jó módú családból származó gyermek részesül. A művészet a kultúra ipart szolgáló "szakmává" változik és nem a nevelés eszköze többé. Ilyenformán viszont csupán a számára fókuszál és nem foglalkozik olyan általános nevelési célokkal mint a környezeti nevelés.

Vannak azonban biztató jelenségek is:

Ahogy a kortárs művészetben, úgy a művészeti nevelés terén is egyre gyakoribbak az olyan törekvések, amikor a művészet társadalmi, környezeti problémákkal is foglalkozik, egyre gyakoribbak – és ez nem utolsó sorban az uniós, illetve a hazai "központi" szándéknak is köszönhető – a különböző diszciplínák közötti együttműködések iskolákban és iskolán kívül is, a több műveltség területet összekapcsoló, általános nevelési célokat megvalósító (mint pl. a KN) projektek. Példaként említeném, hogy szinte divattá vált középiskolákban a környezeti nevelésnek egy korábban hatékonyabb formája: a tanulók kreatív energiáit mozgósító pályázatok amelyek kifejezetten az újrahasznosításra fókuszálnak.

2008-ban a Múcsarnok és a Nagy Imre ÁMK Alapfokú Művészeti Iskola (Csepel) írt ki közösen képzőművészeti pályázatot gyerekeknek *Föld-rajz "Adj energiát, hogy tovább forogjon a Föld!"* címmel

A Vizuális- és Környezetkultúra Fejlesztéséért Alapítvány (célja a vizuális kultúra, a tárgy- és környezetkultúra, a vizuális kommunikáció fejlesztése.) 2004 óta irany.hu címmel évente négyeszer jelenteti meg a vizuális nevelés lapját. Az *iránypont*

kiadásban közreműködő pedagógiai műhely az általános nevelési célok hatékonyabb elérése érdekében kezdeményezte az együttműködést más szakterületekkel is: Következő, hamarosan megjelenő számukat teljes egészében a környezeti nevelésnek szentelik.

Hasonló együttműködést szorgalmazott a Felsőoktatási Vizuális Nevelési Kollégium FVNK, (A pedagógus- és művésztanár képzéssel is foglalkozó főiskolák, egyetemek művészeti és vizuális nevelési tanszékeit, intézeteit és az ott dolgozó művésztanárokat, oktatókat szervezi szakterületi keretbe). Legutóbbi (2009. március) "Áthallások" címmel rendezett konferenciáján a minden tantárgyban megjelenő vizualitás tudatos kihasználására (vizuális nevelés segítő) terveket vázoltak fel.

Egyre gyakoribbak azok a törekvések is, hogy a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentése céljából a művészeti nevelés eszköztárát is alkalmazzák az oktatási rendszeren kívül. Két ilyen szervezetet is említék itt:

A Menedék Egyesület A Menedék - Migránsokat Segítő Egyesület (1995. januárjában alakult civil kezdeményezésésként. Az Egyesület állami intézményektől független, non-profit intézményként működik.)

Az *Artemisszió Alapítvány* (1998 óta nonprofit közhasznú szervezetként működik. Az Alapítvány fiatal kulturális antropológusok kezdeményezéseként jött létre, akik elméleti tudásukat és tudományos kutatási eredményeiket a társadalmi és egyéni fejlődés, és a nyitott gondolkodás kialakításának szolgálatába kívánják állítani. Az Alapítvány az interkulturális kommunikáció elméletének és gyakorlati alkalmazásának kutatása, terjesztése és felhasználása révén törekszik megvalósítani céljait.)

Javaslatok

1. Fontos lenne olyan konferenciák, találkozók rendezése, ahol a tudomány és művészet egyenrangú félként vonultathatja fel a környezeti kérdéseket érintő témaköreit, azzal a céllal, hogy a különböző területek képviselői megismerjék egymás álláspontját, elismerjék egymás tevékenységét, és törekedjenek az együttműködésre.
2. Pályázatokkal, kiállításokkal kellene ösztönözni a művészeket a környezeti kérdésekkel való foglalkozásra (kurátorokkal, kiállító helyekkel való együttműködés, pályázatok útján anyagi támogatás szerzése)
3. Kiadványok, előadások, internetes megjelenés útján kellene megismertetni a kortárs művészet releváns alkotásait, (pályázati támogatás)

4. Egész országra kiterjedő kutatást kellene kezdeményezni (reprezentatív minta alapján) az iskolákban jelenleg folyó környezeti nevelésről. (OKI?)
5. Fel kellene térképezni azokat az újabb kezdeményezéseket, egyesületeket, alapítványokat, akikre számítani lehet bizonyos környezetvédelmi akciók során. (címjegyzék összeállítása)
6. Amennyiben ez még nincsen, felvenni a kapcsolatot a környező országok hasonló szervezeteivel.
7. Vendég előadók delegálása a művészeti egyetemekre, tanárképző intézményekbe az újabb ökológiai irányzatokról (ökoetika, ökofilozófia, környezeti pszichológia stb.)
8. Olyan feladatok gyűjteményének összeállítása (a közoktatás teljes vertikumára), amelyek a környezeti és művészeti nevelést komplex módon valósítják meg. (A Vizuális- és Környezetkultúra Fejlesztéséért Alapítvány már dolgozik ezen, terjesztéséhez kellene szélesebb bázissal rendelkező szervezet)
9. Pedagógiai jellegű pályázatok, bemutatkozási lehetőségek a környezeti–művészeti körben, elősegítve, hogy a pedagógusok számára is felértékelődjék e terület, s motiválják tanítványaikat a részvételre.
10. Kezdeményezni az illetékes minisztériumoknál olyan „országos iskola ellátó” raktár létrehozását, ahol a gyárak, üzemek olyan hulladékait (papír, fa, festék, csempe stb.) gyűjtenék be, amelyek a rajzórakon, erdei iskolákban stb. az alkotások alapanyaga lehet.
11. Művészeti-környezeti nevelésre fókuszáló akkreditált pedagógus továbbképzés kidolgozása és indítása nyári táborok, erdei iskolák, iskolán kívüli foglalkozások pedagógusai számára.
12. Külföldi előadók meghívása a művészeti-környezeti nevelés témakörében.

Irodalom

Bachmann, Helga – Vortisch, Stephanie: Saure Zeiten. Viel Theater mit der Umwelt. Anleitungen für die Theaterarbeit zum Thema Umwelt, Stücke, Spiel- und Aktionsideen - für Große und Kleine. 2. unveränderte Aufl. Münster, Ökotoxia Verlag, 1991. 128 o.

Baktay Patrícia – Koltai Magdolna: Kézműveskönyv. Tanulási segédlet. Bp. Tárogató, 1994. 153 o.

- Baktay Patrícia – Koltai Magdolna: Kézműveskönyv. Tanterv és útmutató. Bp. Tárogató, 1994. 67 o.
- Baurecht-Pranzl, Christine – Mitterbauer, Eva: Umweltwerkstatt. Kreativ für und mit Natur. Wien, ARGE Umwelterziehung in der ÖGNU, 1993. 83 o.
- Carlson, Laurie: EcoArt! Earth-friendly art and craft experiences for 3 to 9 year olds. Charlotte, VT, Williamson Publishing, 1993. 157 o. (A Williamson kids can! book)
- Diószeginé Nanszák Tímea – Zsákai Edit: Játékszertár. Növények-magvak-kavicsok felhasználása a gyermekmunkában. Debrecen, Tóth Könyvkereskedés, 1997. 152 .
- Gaul Emil (szerk.): Kézművesség. Kézikönyv gyerekeknek, tanítóknak. Bp. Magyar Iparművészeti Főiskola, 1993. 176 o.
- Kohl, MaryAnn – Gainer, Cindy: Good Earth art. Environmental art for kids. Bellingham, WA, Bright Ring, 1991. 222 o. (Bright ideas for learning)
- Kohl, MaryAnn – Potter, Jean: Science arts. Discovering science through art experiences. Bellingham, WA, Bright Ring, 1993. 142 o. (Bright ideas for learning, 4.)
- Kutsch, Irmgard: Natur-Werkstatt für Kinder. Materialheft für eine naturbezogene Bildungsarbeit mit Kindern. Recklinghausen, Natur- und Umweltschutz-Akademie des Landes Nordrhein-Westfalen, 1997. 66 o.
- Milord, Susan: Adventures in art. Art and crafts experiences for 8- to 13-year-olds. Rev. ed. Charlotte, VT, Williamson Publishing, [év n.]. 158 o. (A Williamson kids can! book)
- Nagy Mari – Vidák István: Fűben, fában játék. Bp. Planétás, 1999. 131 o., XVI t. (Jelenlévő múlt)
- Nagy Mari – Vidák István: Játékok vízparti növényekből. Bp. Móra, 1980. 132 o. (Csináld velünk)